

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ

Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики
Факультет № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України»
обов'язкових компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти

262 Правоохоронна діяльність (Правоохоронна діяльність)

за темою № 3 - «Система судоустрою України»

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30 серпня 2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25 серпня 2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29 серпня 2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правоохоронної діяльності та поліціїсти
Протокол від 18 серпня 2023 року № 8

Розробники:

1. Професор кафедри правоохоронної діяльності та поліціїсти, доктор юридичних наук, професор Синявська Олена Юхимівна.
2. Доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїсти, кандидат юридичних наук, доцент Голуб Микола Володимирович
3. Доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїсти, кандидат юридичних наук, доцент Тихонова Дар'я Сергіївна.

Рецензенти:

1. Заступник начальника відділення поліції №3 Харківського районного управління поліції №1 ГУНП в Харківській області, доктор, снс Прокопенко О.Ю.
2. Доцент кафедри адміністративного права та процесу Факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Казанчук І.Д.

План лекції

1. Поняття й основні ознаки системи судуоустрою України.
2. Поняття «ланка судової системи» і «судова інстанція». Їх характеристика.
3. Система судуоустрою: завдання і повноваження судів України.

Література:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : від 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532.
3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
4. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37, ст. 446.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. - № 37. – 25 травня. – Ст. 1370.
6. Про судуострій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42.
8. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
9. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України : від 23.12.1993 р., № 3781 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.
10. Про доступ до судових рішень : Закон України : від 22.12.2005 р., № 3262-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 585.
11. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень : Постанова Кабінету Міністрів України : від 25.05.2006 р., № 740 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 22. – Ст. 61.

Основна:

12. Бурбика М. М., Уткіна М. С. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2016 123 с.
13. Судові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посіб. / С.С. Ненько, О.Ю. Синявська, Ю.В. Дика, І.М. Рачинська. Херсон:

Грінь Д.С., 352с.

14. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.

15. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

16. Матеріали методичного забезпечення дисципліни «Організація судових та правоохоронних органів України» // Упорядн.: Є.Г. Шаніна. - Д.:ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2012.

Додаткова

17. Бринцев В.Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади: монографія / В.Д. Бринцев. Х.: Право, 2018. 464 с.

18. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Х.; Право, 2018. 448 с.

Текст лекції

1. Поняття й основні ознаки системи судоустрою України.

Судова система становить сукупність усіх судів держави, що здійснюють судову владу. Судову систему України складають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України, який є єдиним органом конституційної юрисдикції. Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судоустрою.

Система судоустрою - це сукупність судів України, об'єднаних між собою єдністю цілей, завдань, принципів організації і діяльності і очолюваних одним загальним для всіх Верховним Судом.

Таким чином, у цьому визначенні виділяються такі особливості: суди загальної юрисдикції є органічною частиною загальної державної системи; це не проста сума судових органів, а цілісний механізм, всі ланки якого взаємозалежні між собою точно окресленими в законі повноваженнями (компетенцією), очолює цю систему Верховний суд.

Система судоустрою будується за *принципами* територіальності (суди утворені так, щоб їх юрисдикція охоплювала певну територію держави, виходячи з потреб наближення судочинства до людини), спеціалізації (суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення) та інстанційності (суди організовані так, щоб забезпечити право на перегляд судового рішення в суді вищого рівня).

Систему судоустрою складають: місцеві суди; апеляційні суди; Верховний Суд. Для розгляду окремих категорій справ відповідно до закону в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди.

Для того, щоб уявити як організовано систему судоустрою, необхідно проаналізувати характерні для неї *ознаки*. Ними варто вважати наступні:

1) простота її побудови відповідно до адміністративно-територіального розподілу і доступності для населення; наприклад, в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах) утворюються місцеві загальні суди; у назві місцевого суду використовується назва населеного пункту, в якому він розташований;

2) ієрархічна структура – у кожній адміністративно-територіальній одиниці створюється суд, що є вищим стосовно судів тих адміністративних одиниць, що входять у ці більш великі адміністративно-територіальні одиниці; так, відносно місцевих судів у районах (містах) безпосередньо вищими судами є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах (областях);

3) єдність системи судоустрою, яка забезпечується:

- єдиними засадами організації та діяльності судів;
- єдиним статусом суддів;
- обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;
- єдністю судової практики;
- обов'язковістю виконання на території України судових рішень;
- єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів;
- фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України;
- вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

4) стабільність – підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна визначеної цим Законом системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою..

2. Поняття "ланка судової системи" і "судова інстанція". Їх характеристика.

В основу системи судоустрою покладено їх розподіл на ланки відповідно до адміністративно-територіального устрою нашої держави. Поняття "**ланка судової системи**" пов'язане з *повноваженнями*, які покладені на ті чи інші судові органи. **Ланка судової системи** - це сукупність судів, які мають однакову структуру, організаційну побудову, повноваження й у більшості випадків діють у межах територіальних одиниць, прирівняних за адміністративним статусом.

Існує три ланки системи розподілу цих судів.

Місцеві загальні суди, якими є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і

місті (містах), мають однакове становище і складають *першу ланку*, тобто є основною ланкою судів загальної юрисдикції. Визнання особливої ролі цих судів, як основної ланки, впливає з того, що вони становлять переважну більшість судових органів; є низовими ланками, більше всього наближеними до населення, здійснюючи правосуддя - розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та порядку, передбачених процесуальним законом.

Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені процесуальним законом до їх підсудності. Місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи). Підсудність окремих категорій справ місцевим судам, а також порядок їх розгляду визначаються процесуальним законом. Місцевими господарськими судами є окружні господарські суди. Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законом.

Місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких призначається голова суду та, у визначених законом випадках, заступник або заступники голови суду.

Другою ланкою судової системи є апеляційні суди. Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах.

Судові округи (територія, на яку поширюється юрисдикція суду) в загальних і спеціалізованих апеляційних судах не співпадають. Апеляційні суди утворюються в апеляційних округах, мають однакові функції і займають однакове положення в системі судів в якості другої ланки щодо першої ланки.

Верховний суд виступає в якості *третьої ланки*, є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Таким чином, з організаційної точки зору, суди пов'язані між собою як органи різних ланок судової системи.

Поняття "**судова інстанція**" пов'язане з *характеристикою конкретної діяльності суду по здійсненню правосуддя*. На відміну від організаційної побудови системи судів, окремим елементом якої є "судова ланка", взаємозв'язок судів у сфері їх діяльності визначається використанням поняття "**судова інстанція**", що означає повноваження окремо взятого суду при розгляді конкретної справи, позначає самостійну стадію, через яку проходить чи може проходити конкретна справа в різних судах. Кожну з цих ступенів відрізняє своєрідність вирішуваних завдань і характерні для неї особливості судочинства. Іншими словами, за функціональною ознакою, системі судоустрою притаманні також зв'язки, які обумовлені тим, що кожен

суд виконує одну чи декілька видів судової діяльності, тобто судових функцій — *суду першої, апеляційної чи касаційної інстанцій*.

Суди першої інстанції — це суди, які уповноважені вперше приймати рішення *по суті* основних питань конкретної справи. Наприклад, з кримінальної справи це питання винуватості чи невинуватості підсудного у вчиненні злочину, а також про застосування чи незастосування кримінального покарання і конкретної його міри; з цивільної справи її сутність становлять питання доведеності чи недоведеності пред'явленого позову, а також тих юридичних наслідків, які повинні наступити.

Судами першої інстанції є місцеві загальні суди, місцеві господарські та місцеві адміністративні суди. У випадках, визначених процесуальним законом, апеляційні суди можуть також діяти як суди першої інстанції.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» також передбачено, що у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ. Вищими спеціалізованими судами є: 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності; 2) Вищий антикорупційний суд.

З метою забезпечення стабільності судових актів суд, що виніс рішення або вирок, не може їх змінити або скасувати. Рішення і вирoki місцевих та апеляційних судів протягом встановленого законом терміну не набувають законної чинності (по кримінальним справам — 15 діб з моменту винесення, в цивільних справах — 30 діб) і можуть бути оскаржені в *апеляційному порядку*.

Суди апеляційної інстанції — це суди, які за апеляційною скаргою чи апеляційним поданням перевіряють законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції, якщо це рішення не набрало законної сили. Як суди апеляційної інстанції діють апеляційні суди. Вищі спеціалізовані суди теж діють апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ

Таким чином, апеляція є однією із форм оскарження рішень судів першої інстанції, основною рисою апеляційного розгляду справи є перегляд вищим судом суті рішення нижчого суду шляхом нової перевірки розглянутих раніше і знову наданих доказів. Метою апеляційного оскарження є максимальне наближення правосуддя до виключення судової помилки при розгляді конкретної судової справи. Особливістю апеляційного розгляду справи, є те, що вона, як правило, розглядається колегією у складі трьох суддів (у той час, як у першій інстанції зазвичай рішення по справі приймається одним суддею). Колегіальний розгляд забезпечує більш ретельне дослідження матеріалів справи і прийняття максимально продуманого та обґрунтованого рішення. До того ж, судді апеляційних судів, як правило, більш досвідчені та кваліфіковані у порівнянні із суддями судів першої інстанції, що забезпечується встановленими вимогами для кандидатів на посади цих суддів.

Апеляційне провадження може бути розпочате на підставі апеляційної скарги.

Апеляційна інстанція не вирішує справи по суті і не може замінити суд першої інстанції. Скасовуючи або змінюючи вирок (рішення), апеляційний суд не має права вирішувати наперед питання про доведеність або недоведеність

обвинувачення, достовірність або недостовірність доказів, переваги одних доказів над іншими, застосування судом першої інстанції того або іншого закону і покарання.

У випадку скасування вироку (рішення) внаслідок порушень під час розгляду справи в суді справа направляється для нового розгляду в суд, що виніс вирок, але в новому складі суддів.

Суд апеляційної інстанції за результатами апеляційного розгляду виносить ухвалу, що набирає чинності негайно і не підлягає оскарженню в апеляційному порядку. Вона може бути оскаржена в *касаційному порядку*.

Судові акти, що набрали законної чинності, можуть виявитися незаконними і необґрунтованими, тому вони можуть бути перевірені в касаційному порядку. У касаційному порядку також можуть бути оскаржені вирoki й ухвали про застосування або відмову у застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції, ухвалені щодо зазначених судових рішень суду першої інстанції.

Суди касаційної інстанції — це суди, які за касаційною скаргою перевіряють законність і обґрунтованість судових рішень, які набрали законної сили.

Як суд касаційної інстанції здійснює правосуддя Верховний Суд.

У касаційному порядку можуть бути перевірені тільки вирoki і рішення суду, які уже вступили в законну силу, тобто строк для апеляційного оскарження вже минув або після оскарження вони залишені в силі апеляційною інстанцією.

З усіх процесуальних питань суд касаційної інстанції постановляє ухвали.

Отже, існує три судові інстанції.

Інстанційний взаємозв'язок судів виключає всякого роду підпорядкованість нижчих судів вищим. У судовій системі діє принцип незалежності суддів і їх підпорядкування тільки закону. Чинне законодавство чітко встановлює межі повноважень судів апеляційної і касаційної інстанцій, не допускаючи їхнього впливу на внутрішнє переконання суддів першої інстанції. Отже, основним призначенням інстанцій є забезпечення законності і обґрунтованості рішень, що приймаються судами України, неухильне дотримання і створення можливостей захисту прав людини, усунення порушень закону, а також відновлення справедливості.

Знання щодо побудови системи судових ланок та інстанцій, а також вміння у ній орієнтуватися допомагають вирішувати питання, які виникають при направленні кожної конкретної справи до визначеного суду — це питання про підвідомчість та підсудність судових справ.

Вирішуючи питання про підвідомчість необхідно з'ясувати — до компетенції якої підсистеми судової системи України належить розгляд конкретної справи, а саме: справа буде розглядатися Конституційним Судом України, загальними судами загальної юрисдикції або спеціалізованими судами.

З'ясовуючи підсудність кожної справи, необхідно встановити той конкретний суд в рамках визначеної судової підсистеми, до повноважень якого буде належати розгляд цієї справи по першій, апеляційній чи касаційній інстанції.

3. Система судоустрою: завдання і повноваження судів України.

Суд утворюється, реорганізовується і ліквідовується законом (ст.19). Проект закону про утворення, реорганізацію чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. Місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Підставами для утворення, реорганізації чи ліквідації суду є зміна визначеної Законом «Про судоустрій і статус суддів» системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою.

Утворення суду може відбуватися шляхом створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів.

Кількість суддів у суді (крім Верховного Суду) визначає Вища рада правосуддя з урахуванням консультативного висновку Державної судової адміністрації України, судового навантаження та в межах видатків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів.

До складу Верховного Суду входять судді, кількість яких визначає Вища рада правосуддя з урахуванням консультативного висновку Пленуму Верховного Суду. Максимальна кількість суддів Верховного Суду не може перевищувати двохсот суддів.

Суд є юридичною особою, якщо інше не визначено законом.

Порядок здійснення відповідних заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією чи ліквідацією суду, визначається законом про утворення, реорганізацію чи ліквідацію такого суду.

Систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Для розгляду окремих категорій справ відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди.

Місцеві суди (Глава 2 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»)

Місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах). *Місцевими господарськими судами* є окружні господарські суди.

Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законом.

Місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких призначається голова суду та, у визначених законом випадках, заступник або заступники голови суду.

З числа суддів місцевого загального суду обираються *слідчі судді* (суддя), які здійснюють повноваження з судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні в порядку, визначеному процесуальним законом. Кількість слідчих суддів визначається окремо для кожного суду зборами суддів цього суду. Слідчі судді (суддя) обираються зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. До обрання слідчого судді відповідного суду його повноваження здійснює найстарший за віком суддя цього суду. Слідчий суддя не звільняється від виконання обов'язків судді першої інстанції, проте здійснення ним повноважень із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні враховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення.

Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом. *Місцеві загальні суди* розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом.

Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх юрисдикції.

Завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави.

Нормативно-правовим актом, що визначає юрисдикцію та повноваження господарських судів, встановлює порядок здійснення судочинства у господарських судах є Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. *Так, відповідно до ст. 20 ГПК України господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема:*

1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи - підприємці;

2) справи у спрах щодо приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду;

3) справи у спрах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спрах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів;

4) справи у спрах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах;

5) справи у спрах щодо фінансових інструментів, зокрема щодо цінних паперів, в тому числі пов'язані з правами на цінні папери та правами, що виникають з них, емісією, розміщенням, обігом та погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язаннями за цінними паперами, крім боргових цінних паперів, власником яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та векселів, що використовуються у податкових та митних правовідносинах;

6) справи у спрах щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, а також справи у спрах щодо майна, що є предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи - підприємці;

7) справи у спрах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, в тому числі у спрах, пов'язаних з оскарженням рішень Антимонопольного комітету України, а також справи за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених законом до їх компетенції, крім спорів, які віднесені до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності;

8) справи про банкрутство та справи у спрах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, у тому числі справи у спрах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України;

9) справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

10) справи у спрах щодо оскарження актів (рішень) суб'єктів господарювання та їх органів, посадових та службових осіб у сфері організації

та здійснення господарської діяльності, крім актів (рішень) суб'єктів владних повноважень, прийнятих на виконання їхніх владних управлінських функцій, та спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем;

11) справи про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказу на примусове виконання рішень третейських судів, утворених відповідно до Закону України "Про третейські суди", якщо такі рішення ухвалені у спорах, зазначених у цій статті;

12) справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах;

13) вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами;

14) справи у спорах про захист ділової репутації, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем або самозайнятою особою;

15) інші справи у спорах між суб'єктами господарювання;

16) справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником та боржником є юридична особа або фізична особа - підприємець;

17) справи, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійних договорів, крім спорів, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства;

18) справи у спорах щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів власників облігацій, що виникають між адміністратором за випуском облігацій та емітентом облігацій та/або особами, які надають забезпечення за такими облігаціями;

19) справи у спорах щодо оскарження рішення зборів власників облігацій.

Місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи). Нормативно-правовим актом, що визначає юрисдикцію та повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ, порядок звернення до адміністративних судів та порядок здійснення адміністративного судочинства є Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. (далі – КАС України). Так, відповідно до ст. 4 КАС України правосуддя в адміністративних справах здійснюється адміністративними судами.

У ст. 3 КАС України законодавець дає визначення основних понять, пов'язаних із здійсненням адміністративного судочинства. З аналізу положень вищезазначеної норми випливає, що справа адміністративної юрисдикції (адміністративна справа) – це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, в якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої

влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Відповідно до ст. 17 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку із здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму. Слід зазначити, що під суб'єктом владних повноважень законодавець розуміє орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадову чи службову особу або іншого суб'єкта під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Отже, юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема:

1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;

2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження та звільнення з публічної служби;

3) спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України. Так, відповідно до ч. 4 ст. 50 КАС України суб'єкти владних повноважень можуть звертатись до адміністративного суду з позовом:

- про тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян;

- про тимчасовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян;

- про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства з України;

- про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо);

- в інших випадках, встановлених законом.

6) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спори фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спори фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України "Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони", за виключенням спорів,

пов'язаних із укладенням договору з переможцем переговорної процедури закупівлі, а також зміною, розірванням і виконанням договорів про закупівлю.

Відповідно до ст. 2 КАС України в адміністративних судах можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження. Так, у КАС України чітко зазначено, що юрисдикція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи:

- 1) віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;
- 2) ті, які слід вирішувати в порядку кримінального судочинства;
- 3) про накладення адміністративних стягнень;
- 4) щодо відносин, які відповідно до закону чи статуту (положення) об'єднання громадян належать до його компетенції.

У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи були вони прийняті (вчинені):

- 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України;
- 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано;
- 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії);
- 4) безсторонньо (неупереджено);
- 5) добросовісно;
- 6) розсудливо;
- 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації;
- 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія);
- 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення;
- 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Юрисдикція місцевих судів щодо окремих категорій справ, а також порядок їх розгляду визначаються законом.

Суддя місцевого суду здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом.

Голова місцевого суду (ст.24):

- 1) представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами;
- 2) визначає адміністративні повноваження заступника голови місцевого суду;
- 3) контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посаду керівника апарату суду, заступника керівника апарату

суду, а також вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

4) видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади, а також у зв'язку з припиненням повноважень судді відповідний наказ;

5) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення;

6) забезпечує виконання рішень зборів суддів місцевого суду;

7) організовує ведення в суді судової статистики та інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства;

8) сприяє виконанню вимог щодо підвищення кваліфікації суддів місцевого суду;

9) вносить на розгляд зборів суду пропозиції щодо кількості та персонального складу слідчих суддів;

10) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова місцевого суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження.

У разі відсутності голови місцевого суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, за відсутності такого визначення - заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду - суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Заступник голови місцевого суду здійснює адміністративні повноваження, визначені головою суду.

Апеляційні суди (Глава 3 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»)

Апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, - як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах.

У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ. Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду строком на три роки. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про обрання секретаря судової палати приймаються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду. *Секретар судової палати:*

1) організовує роботу відповідної палати;

2) контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати;

3) інформує збори суддів апеляційного суду про діяльність судової палати.

Апеляційний суд(повноваження, ст.27):

1) здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом;

2) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди, Верховний Суд;

3) надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства;

4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Суддя апеляційного суду здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом.

Голова апеляційного суду (ст.29.):

1) представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами;

2) визначає адміністративні повноваження заступників голови апеляційного суду;

3) контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

4) видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади, а також у зв'язку з припиненням повноважень судді відповідний наказ;

5) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів в апеляційному суді у триденний строк з дня їх утворення;

6) забезпечує виконання рішень зборів суддів апеляційного суду;

7) організовує ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства;

8) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів апеляційного суду та підвищення їхнього професійного рівня;

9) здійснює повноваження слідчого судді та призначає з числа суддів апеляційного суду суддів (суддю) для здійснення таких повноважень у випадках, визначених процесуальним законом;

9¹) здійснює відповідно до Закону України "Про розвідку" повноваження уповноваженого судді щодо судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час здійснення розвідувальної діяльності та/або призначає

суддю (суддів) з числа суддів апеляційного суду для здійснення таких повноважень під час розгляду питання про надання дозволу на проведення розвідувальних заходів;

10) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова апеляційного суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження. У разі відсутності голови апеляційного суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, за відсутності такого визначення - заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду - суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Заступник голови апеляційного суду здійснює адміністративні повноваження, визначені головою суду.

Вищі спеціалізовані суди (Гл. 4 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»)

У системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як *суди першої інстанції та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ.*

Вищими спеціалізованими судами є:

- 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності;
- 2) Вищий антикорупційний суд.

Вищі спеціалізовані суди розглядають справи, які віднесені до їх юрисдикції процесуальним законом. Так, *відповідно до ст. 20 ГПК України Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема:*

1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань.

У складі вищого спеціалізованого суду можуть утворюватися *судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції*. Апеляційна палата вищого спеціалізованого суду діє у його складі на засадах інституційної, організаційної, кадрової та фінансової автономії. Кількість суддів в апеляційній палаті вищого спеціалізованого суду визначає у межах загальної кількості суддів вищого спеціалізованого суду Вища рада правосуддя з урахуванням консультативного висновку Державної судової адміністрації України.

Судову палату для розгляду окремих категорій справ у *першій інстанції* очолює *секретар судової палати*, який обирається з числа суддів відповідної палати строком на три роки, а *апеляційну палату* очолює *голова палати*, який обирається з числа суддів цієї палати строком на три роки.

Секретар судової палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції:

- 1) організовує роботу відповідної палати;
- 2) контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати;
- 3) інформує збори суддів відповідного вищого спеціалізованого суду про діяльність судової палати.

Голова апеляційної палати:

- 1) здійснює повноваження, передбачені пунктами 1-3 частини шостої цієї статті (ст.31);

2) представляє апеляційну палату з питань її діяльності перед органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами;

3) інформує збори суддів вищого спеціалізованого суду та Верховний Суд про результати узагальнення судової практики;

4) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів палати, підвищення їхнього професійного рівня;

5) контролює ефективність діяльності самостійного структурного підрозділу, що здійснює організаційне забезпечення роботи апеляційної палати, вносить пропозиції про призначення на посаду керівника цього підрозділу та погоджує його звільнення з посади, вносить подання про заохочення або накладення на нього дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства, погоджує проект положення про такий структурний підрозділ та зміни до цього положення;

6) погоджує проект кошторису вищого спеціалізованого суду в частині фінансування діяльності апеляційної палати, а також погоджує використання бюджетних коштів, передбачених на утримання апеляційної палати;

7) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення;

8) здійснює інші повноваження, визначені законом.

У разі відсутності голови палати для розгляду справ в апеляційній інстанції його обов'язки виконує суддя палати, який має найбільший стаж роботи на посаді судді.

Рішення про утворення і склад судових палат для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, про обрання секретарів цих судових палат приймаються зборами суддів відповідного вищого спеціалізованого суду за пропозицією голови суду. Рішення про обрання голови апеляційної палати приймається зборами суддів цієї палати шляхом таємного голосування більшістю голосів суддів апеляційної палати.

Повноваження вищого спеціалізованого суду (ст.32).

Вищий спеціалізований суд:

1) здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом;

2) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд;

3) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Суддя вищого спеціалізованого суду здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом.

Голова вищого спеціалізованого суду (ст. 34):

1) представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;

2) визначає адміністративні повноваження заступників голови вищого спеціалізованого суду;

3) контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

4) видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади, а також у зв'язку з припиненням повноважень судді відповідний наказ;

5) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення;

6) забезпечує виконання рішень зборів суддів вищого спеціалізованого суду;

7) організовує ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства;

8) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів вищого спеціалізованого суду та підвищення їхнього професійного рівня;

9) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова вищого спеціалізованого суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження. У разі відсутності голови вищого спеціалізованого суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, за відсутності такого визначення - заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду - суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Заступник голови вищого спеціалізованого суду здійснює адміністративні повноваження, визначені головою суду.

Верховний Суд (Глава 5 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»)

Верховний Суд є *найвищим судом у системі судоустрою України*, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Верховний Суд (ст.36):

1) здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, - як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики;

3) надає висновки щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою;

4) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

5) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;

6) забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом;

7) забезпечує апеляційні та місцеві суди методичною інформацією з питань правозастосування;

8) здійснює інші повноваження, визначені законом.

У складі Верховного Суду діють:

1) Велика Палата Верховного Суду;

2) Касаційний адміністративний суд;

3) Касаційний господарський суд;

4) Касаційний кримінальний суд;

5) Касаційний цивільний суд.

До складу кожного касаційного суду входять судді відповідної спеціалізації. У кожному касаційному суді утворюються судові палати з

розгляду окремих категорій справ з урахуванням спеціалізації суддів. Кількість та спеціалізація судових палат визначаються рішенням зборів суддів касаційного суду з урахуванням вимог частин п'ятої та шостої цієї статті та судового навантаження.

У *Касаційному адміністративному суді* обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо:

- 1) податків, зборів та інших обов'язкових платежів;
- 2) захисту соціальних прав;
- 3) виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян.

У *Касаційному господарському суді* обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо (про):

- 1) банкрутство;
- 2) захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством;
- 3) корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів.

Інші палати у касаційних судах створюються за рішенням зборів суддів касаційного суду.

Суддя Верховного Суду (Ст.38):

- 1) здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) бере участь у розгляді питань, що виносяться на засідання Пленуму Верховного Суду;
- 3) аналізує судову практику, бере участь у її узагальненні;
- 4) бере участь у розгляді питань, що виносяться на збори суддів відповідного касаційного суду, та здійснює інші повноваження, визначені законом.

Верховний Суд очолює *Голова Верховного Суду* (ст.39), якого обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Пленум Верховного Суду з числа суддів Верховного Суду в порядку, встановленому Законом.

Голова Верховного Суду:

1) представляє Верховний Суд як найвищий суд у системі судоустрою України у зносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;

2) визначає адміністративні повноваження заступника Голови Верховного Суду;

3) скликає Пленум Верховного Суду; вносить на розгляд Пленуму подання щодо обрання на посаду секретаря Пленуму; вносить на розгляд Пленуму питання та головує на його засіданнях;

4) контролює ефективність діяльності апарату Верховного Суду, погоджує призначення на посаду керівника апарату суду та його першого заступника, вносить подання про застосування до керівника апарату суду та його першого заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

- 5) інформує Пленум Верховного Суду про діяльність Верховного Суду;
- 6) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова Верховного Суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження.

Голова Верховного Суду за посадою входить до складу Вищої ради правосуддя.

У разі відсутності Голови Верховного Суду його адміністративні повноваження здійснює заступник Голови Верховного Суду. У разі відсутності заступника Голови Верховного Суду адміністративні повноваження Голови Верховного Суду здійснює суддя, який має більший стаж роботи на посаді судді Верховного Суду.

Порядок обрання Голови Верховного Суду (ст.40).

Пленум Верховного Суду обирає Голову Верховного Суду на посаду та звільняє його з посади більшістю голосів від загального складу Пленуму шляхом таємного голосування. Голова Верховного Суду обирається з числа суддів Верховного Суду строком на чотири роки з правом обіймати посаду Голови Верховного Суду не більше двох строків поспіль. Голова Верховного Суду не може одночасно обіймати будь-яку іншу адміністративну посаду.

Пленум Верховного Суду з питання обрання Голови Верховного Суду скликається не пізніше одного місяця з дня припинення повноважень попереднього Голови Верховного Суду. Звільнення з посади судді Верховного Суду та припинення його повноважень, закінчення строку, на який суддю обрано Головою Верховного Суду, припиняє його повноваження як Голови Верховного Суду. Повноваження Голови Верховного Суду також припиняються достроково внаслідок висловлення йому недовіри Пленумом Верховного Суду. Процедура обрання на посаду Голови Верховного Суду та звільнення його з посади встановлюється Регламентом Пленуму Верховного Суду, що затверджується Пленумом. Зміна регламентної процедури менше ніж за шість місяців до закінчення строку повноважень Голови Верховного Суду не допускається.

Касаційний суд очолює його голова (ст.42).

Голову касаційного суду обирають шляхом таємного голосування збори суддів відповідного касаційного суду з числа суддів цього суду. Голова касаційного суду обирається строком на чотири роки з правом обіймати посаду голови такого касаційного суду не більше двох строків поспіль. Голова касаційного суду може бути достроково звільнений з посади за ініціативою не менш як однієї третини від загальної кількості суддів відповідного касаційного суду шляхом таємного голосування більшістю голосів суддів відповідного касаційного суду. Звільнення з посади судді та припинення його повноважень, а також закінчення строку, на який суддю обрано головою відповідного касаційного суду, припиняє його повноваження як голови цього суду.

Голова касаційного суду:

1) представляє касаційний суд перед органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами з питань діяльності цього суду;

2) визначає адміністративні повноваження заступників голови касаційного суду;

3) контролює ефективність діяльності структурного підрозділу апарату Верховного Суду, який здійснює організаційне забезпечення діяльності відповідного касаційного суду, погоджує призначення на посаду та звільнення керівника цього підрозділу - заступника керівника апарату Верховного Суду, вносить подання про заохочення або накладення на нього дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

4) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів у касаційному суді у триденний строк з дня їх утворення;

5) скликає збори суддів касаційного суду; вносить на розгляд зборів питання та головує на їх засіданнях;

6) інформує збори суддів касаційного суду про стан правосуддя у відповідній судовій спеціалізації та практику вирішення окремих категорій справ;

7) забезпечує виконання рішень зборів суддів касаційного суду;

8) організовує ведення та аналіз судової статистики в касаційному суді, вивчення судової практики, інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства;

9) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів касаційного суду, підвищення їхнього професійного рівня;

10) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова касаційного суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження. У разі відсутності голови касаційного суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови касаційного суду за визначенням голови касаційного суду, за відсутності такого визначення - заступник голови касаційного суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови касаційного суду - суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Заступник голови касаційного суду здійснює адміністративні повноваження, визначені головою касаційного суду.

Пленум Верховного Суду може обрати *заступника Голови Верховного Суду* за пропозицією Голови Верховного Суду (ст.43). Заступник Голови Верховного Суду обирається на посаду строком на чотири роки та звільняється з посади Пленумом Верховного Суду. Рішення про його обрання на посаду та про звільнення з посади приймається більшістю голосів від загального складу Пленуму Верховного Суду шляхом таємного голосування. Заступник Голови Верховного Суду може бути достроково звільнений з посади у порядку, встановленому Регламентом Пленуму Верховного Суду.

Збори суддів касаційного суду можуть обрати *заступника голови касаційного суду*. Заступник голови касаційного суду обирається на посаду строком на чотири роки за пропозицією голови касаційного суду з числа

секретарів судових палат відповідного касаційного суду та звільняється з посади зборами суддів такого касаційного суду. Рішення про обрання на посаду та про звільнення з посади заступника голови касаційного суду приймається більшістю голосів суддів відповідного касаційного суду шляхом таємного голосування. Заступник голови касаційного суду може бути достроково звільнений з посади за пропозицією голови касаційного суду або не менш як однієї третини від загальної кількості суддів відповідного касаційного суду шляхом таємного голосування більшістю голосів суддів відповідного касаційного суду.

Судові палати касаційного суду (ст.44):

- 1) здійснюють правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) аналізують судову статистику та вивчають судову практику;
- 3) здійснюють інші повноваження, визначені законом.

Персональний склад судових палат та кількість суддів у судових палатах визначаються зборами суддів відповідного касаційного суду.

Судову палату очолює *секретар* судової палати, який:

- 1) організовує роботу відповідної судової палати та головує на її засіданнях;
- 2) організовує аналіз судової статистики, вивчення судової практики;
- 3) інформує збори суддів касаційного суду про діяльність судової палати;
- 4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Секретар судової палати обирається на посаду строком на чотири роки та звільняється з посади більшістю голосів суддів відповідної судової палати шляхом таємного голосування. У разі відсутності секретаря судової палати його обов'язки виконує суддя палати, який має найбільший стаж роботи на посаді судді відповідного касаційного суду.

Велика Палата Верховного Суду є постійно діючим колегіальним органом Верховного Суду, до складу якого входить двадцять один суддя Верховного Суду (ст.45).

Велика Палата Верховного Суду:

- 1) у визначених законом випадках здійснює перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права;
- 2) діє як суд апеляційної інстанції у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції;
- 3) аналізує судову статистику та вивчає судову практику, здійснює узагальнення судової практики;
- 4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Судді Верховного Суду обираються до Великої Палати зборами суддів відповідних касаційних судів з числа суддів таких касаційних судів. Кожен касаційний суд у складі Верховного Суду обирає по п'ять суддів до Великої Палати Верховного Суду. До складу Великої Палати Верховного Суду також входить Голова Верховного Суду за посадою.

Суддя Верховного Суду, обраний до Великої Палати, здійснює повноваження судді Великої Палати Верховного Суду протягом трьох років (крім Голови Верховного Суду), але не більше двох строків поспіль. Суддя Верховного Суду, обраний до Великої Палати, а також Голова Верховного Суду не здійснюють правосуддя у відповідному касаційному суді. Суддя Верховного Суду, обраний до Великої Палати, не може бути обраний на будь-які адміністративні посади, окрім посади Секретаря Великої Палати Верховного Суду.

Секретар Великої Палати Верховного Суду обирається з числа суддів Великої Палати строком на три роки та звільняється з посади Великою Палатою шляхом таємного голосування більшістю голосів. Звільнення з посади судді та припинення його повноважень, закінчення строку, на який суддю обрано Секретарем Великої Палати Верховного Суду чи до Великої Палати, припиняє його повноваження як Секретаря Великої Палати Верховного Суду.

Секретар Великої Палати:

- 1) організовує роботу Великої Палати і головує на її пленарних засіданнях;
- 2) організовує аналіз судової статистики, вивчення і узагальнення судової практики;
- 3) інформує Пленум Верховного Суду про діяльність Великої Палати;
- 4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Засідання Великої Палати Верховного Суду вважається правомочним, якщо на ньому присутні не менше ніж дві третини її складу.

Пленум Верховного Суду є колегіальним органом, до складу якого входять усі судді Верховного Суду (ст.46).

Пленум Верховного Суду:

- 1) обирає на посади та звільняє з посад Голову Верховного Суду та заступника Голови Верховного Суду у порядку, встановленому цим Законом;
- 2) обирає з числа суддів Верховного Суду за поданням Голови Верховного Суду та увільняє від виконання обов'язків секретаря Пленуму Верховного Суду;
- 3) заслуховує інформацію Голови Верховного Суду про його діяльність, Секретаря Великої Палати Верховного Суду про діяльність Палати;
- 4) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою України;
- 4¹) надає у випадку, передбаченому цим Законом, Вищій раді правосуддя консультативний висновок, який є офіційним документом, що містить рекомендації та пропозиції щодо кількості суддів у складі Верховного Суду;
- 5) приймає рішення про звернення до Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;
- 6) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про

неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

7) затверджує Регламент Пленуму Верховного Суду;

8) затверджує Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді та її склад;

9) затверджує склад редакційної колегії офіційного друкованого органу Верховного Суду;

10) затверджує бюджетний запит Верховного Суду;

10¹) з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані;

10²) за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ;

11) розглядає та вирішує інші питання, віднесені законом до його повноважень.

Засідання Пленуму Верховного Суду є повноважним за умови присутності на ньому не менше двох третин від складу Пленуму, крім випадків, встановлених Законом.

На засідання Пленуму можуть бути запрошені представники органів державної влади, наукових установ, громадських організацій, засобів масової інформації та інші особи.

Пленум Верховного Суду скликається Головою Верховного Суду в разі потреби або на вимогу не менш як четвертої частини від складу суддів Верховного Суду, але *не рідше одного разу на три місяці*. У разі відсутності Голови Верховного Суду Пленум скликається заступником Голови Верховного Суду.

Про день і час скликання Пленуму Верховного Суду та питання, що виносяться на його розгляд, учасники засідання Пленуму повідомляються не пізніше як за п'ять робочих днів до засідання. У цей же строк надсилаються матеріали щодо питань, які виносяться на розгляд Пленуму.

Засідання Пленуму веде Голова Верховного Суду. У разі відсутності Голови Верховного Суду засідання Пленуму веде заступник Голови Верховного Суду.

Порядок роботи Пленуму Верховного Суду встановлюється цим Законом та прийнятим відповідно до нього Регламентом Пленуму Верховного Суду. Пленум Верховного Суду приймає з розглянутих питань *постанови*. Постанови Пленуму Верховного Суду підписуються головуючим на засіданні Пленуму та секретарем Пленуму і публікуються в офіційному друкованому органі та розміщуються на веб-сайті Верховного Суду.

Секретар Пленуму Верховного Суду організовує роботу секретаріату Пленуму, підготовку засідань Пленуму, забезпечує ведення протоколу та контролює виконання постанов, прийнятих Пленумом Верховного Суду.

Науково-консультативна рада (ст.47) утворюється при Верховному Суді з числа висококваліфікованих фахівців у сфері права для підготовки наукових висновків з питань діяльності Верховного Суду, що потребують наукового забезпечення. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради визначається положенням, що затверджується Пленумом Верховного Суду.

Верховний Суд має **офіційний друкований орган**, в якому публікуються матеріали судової практики Верховного Суду та інші матеріали. Офіційний друкований орган може видаватися в електронному вигляді.